

М. А. Нерода

здобувач наукового ступеня доктора філософії

Національної академії внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4880-1267>e-mail: neroda.mykola@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 173-2 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У даній статті досліджено важливість визначення суб'єкта адміністративного правопорушення для протидії та запобігання домашньому насильству в Україні. Фактично, без суб'єкта, тобто без особи, яка вчиняє адміністративне правопорушення, немає складу того чи іншого правопорушення. Зазвичай, це центральна фігура будь-якого адміністративного правопорушення. Суб'єкт, вчиняючи те чи інше діяння, дію або бездіяльність, порушуючи норми законодавства, надає певну форму реалізації своєї повідінки. Адже, склад адміністративного правопорушення, завжди був важливим елементом правотворення та привертає увагу багатьох науковців і правників. Надзвичайної актуальності дане питання набуло в умовах сьогодення. Суб'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 Кодекс України про адміністративні правопорушення – це не абстрактне чи уявне поняття, яке знаходиться поза часом і простором, а це – реальна особа, яка фізично існує та заподіює власними протиправними діями шкоди об'єкту посягання. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 Кодекс України про адміністративні правопорушення містить лише ознаки, якими ця особа характеризується. У теорії адміністративного права та на законодавчому рівні такими ознаками є: вік, осудність та спеціальні ознаки. Однак, з огляду на особливості визначення суб'єкта досліджуваного адміністративного правопорушення варто звернути увагу на його специфічні особливості. Особливостями суб'єкта адміністративного правопорушення за статтею 173-2 Кодекс України про адміністративні правопорушення є те, що це обов'язково мають бути особи, які пов'язані або були пов'язані сімейними, родинними відносинами. Тобто, специфіка суб'єкта даного адміністративного правопорушення в тому, що ним не може бути просто стороння фізична особа, яка є осудною та досягла віку з якого може наставати адміністративна відповідальність. Поруч з цим і виникають на практиці часто проблеми з притягнення суб'єктів, які вчиняють домашнє насильство до адміністративної відповідальності.

Ключові слова: домашнє насильство, насильство, рівність, суб'єкт, адміністративне правопорушення, особа, склад адміністративного правопорушення.

Постановка проблеми. Нормами адміністративного законодавства визначено, що підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вчинення особою проти-правного діяння у формі дії чи бездіяльності. У теорії адміністративного права вже сформовано склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Традиційно – це об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Відсутність хоча б одного елементу складу адміністративного правопорушення (делікту) виключає настання адміністра-

тивно-правової відповідальності. Варто зауважити, що суб'єкт вчинення правопорушення є ключовим, центральним елементом і складовою будь-якого правопорушення. Загальним є визначення суб'єкта адміністративного правопорушення, яке сформульовано у теорії. Отже, суб'єктом адміністративного правопорушення є фізична особа, яка вчинила адміністративне правопорушення. Враховуючи вище викладене, без суб'єкта немає складу та загалом діяння адміністративного правопорушення.

Мета статті – дослідження особливостей визначення суб'єкта адміністративного пра-

вопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Стан наукової розробки проблеми. Питання визначення статусу загальних та спеціальних ознак суб'єкта адміністративних правопорушень традиційно є предметом дослідження вчених-адміністративістів. До них, зокрема, зверталися такі вітчизняні дослідники як Г. Корчевний, В. Авер'янов О. Орлюк, В. Білоус, М. Пушкар, І. Голосніченко, О. Світличний, Т. Проценко, О. Чомахашвілі та інші.

Виклад основного матеріалу. На даний час у Кодексі України про адміністративні правопорушення не сформульовано поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення». Так як суб'єкт є центральною та ключовою фігурою будь-якого адміністративного правопорушення, в тому числі і передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, пропонуємо детальніше зупинитися на даному понятті. Отже, суб'єктом адміністративного правопорушення є фізична особа, яка вчинила адміністративне правопорушення.

На сьогодні у законодавстві України відсутнє чітке визначення поняття «фізична особа». Однак теорія та практика сформулювали визначення фізичної особи як учасника тих чи інших правовідносин. Варто зауважити, що вжиття в цьому випадку термінології «людина» — не є доцільним. Адже, передусім, поняття «людина» розглядається та досліджується у біологічних та медичних науках. Тому, саме фізична особа є суб'єктом вчинення адміністративного правопорушення [1].

Обов'язковими вимогами до суб'єкта адміністративного правопорушення є досягнення 16-річного віку. Особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли 16-річного віку — підлягають адміністративній відповідальності. Відповідно до вимог, установлених пунктом другим частини першої статті 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за обставин, зокрема, недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення 16-річного віку. У будь-якому разі, згідно з пунктом четвертим частини першої ст. 34 КУпАП — вчинення правопорушення неповнолітнім визнається обставиною, що пом'якшує відповідальність за адміністративне правопорушення [2].

Однак притягнення неповнолітнього суб'єкта адміністративного правопорушення до відпо-

відальності повинно мати на меті виправлення та перевиховання такої особи. Тому, частиною 1 ст. 13 КУпАП передбачено, що: «до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання» [3].

Водночас законодавцем визначено групу адміністративних правопорушень, коли особи віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років вчиняють адміністративні правопорушення, передбачені статтями 44, 51, 121-127, частинами першою, другою і третьою статті 130, статтею 139, частиною другою статті 156, статтями 173, 173-4, 174, 183-1, 185, 190-195 цього Кодексу, то вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника, до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу. Враховуючи сучасний розвиток суспільства та це адміністративне правопорушення потребує підвищення віку з якого особи можуть притягуватися до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП. Нині, малолітні особи, зокрема у віці з 14 до 16 років можуть також вчиняти домашнє насильство, насильство за ознакою статті [2; 3].

На сьогодні у Кодексі України про адміністративні правопорушення окремо не визначено поняття «осудності». Натомість, ст. 20 КУпАП, що має назву «Неосудність» визначено: «не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану» [3].

Фактично, законодавцем у цій статті вказано лише на особливий стан особи, який підпадає під ознаки неосудності. Для того, щоб до особи можна було застосувати адміністративну відповідальність, вона повинна на момент вчинення адміністративного правопорушення перебувати у стані осудності.

Тому, можемо зробити висновок, осудність – це здатність особи усвідомлювати значення своїх дій та/або керувати ними, і як наслідок – нести за них відповідальність.

Особа, вчиняючи адміністративне правопорушення у стані осудності, має усвідомлювати такі важливі ознаки: суспільну небезпеку свого діяння, наслідки, які настали та причинно-наслідковий зв'язок між вчиненим діянням та наслідком, що наступив.

Варто зауважити, що ст. 173-2 КУпАП потребує конкретизації в частині суб'єктів вчинення адміністративного правопорушення. Враховуючи сутність поняття домашнє насильство, а саме «домашнє», тобто те, яке вчиняється вдома, між членами сім'ї, близькими родичами [3]. Водночас ст. 126-1 КК України є більш доповненою в частині суб'єктів кримінального правопорушення (домашнього насильства) [4].

Враховуючи відсутність характеристик суб'єкта адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, сформулюємо його основні особливості [3].

Так, особливостями суб'єкта адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, є те, що це правопорушення може вчинятися специфічним суб'єктом, тобто фізичною особою, яка перебуває у певних відносинах та правовідносинах із потерпілою особою. Наприклад, до суб'єктів адміністративного правопорушення варто віднести членів подружжя, колишнього подружжя, а також інші особи, які перебувають у сімейних або близьких відносинах.

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Відповідно до Сімейного кодексу України (ч. 2 ст. 21) проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [5]. Але, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю без шлюбу і мають спільні права та обов'язки сімейного характеру (утримання житла, зберігання і приготування їжі, ремонт, прибирання тощо), то в розумінні ст. 126-1 КК України вони вважаються такими, що перебувають у сімейних відносинах [4]. У таких саме сімейних відносинах можуть перебувати не лише подружжя, а й батьки та діти, баба та дід, онуки, брати та сестри, мачуха, віт-

чим, усиновлювачі та усиновлені, інші особи, які проживають однією сім'єю.

Особами, які перебувають у близьких відносинах, слід вважати так званих близьких осіб, тобто тих, які мають сексуальні позашлюбні або партнерські стосунки і постійно або час від часу проживають спільно, не маючи при цьому прав та обов'язків сімейного характеру.

Близькі особи – члени сім'ї особи, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеної особи [6].

Визначення поняття «близькі особи» наведено лише у статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» [6].

Тобто, суб'єктом адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП можуть бути: члени подружжя, колишнє подружжя, особи, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та ведуть спільно господарство, батьки, діти, усиновлені діти, рідні брат (сестра), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеної особи. Тобто, це особи, які мають між собою родинні зв'язки. Таким чином, суб'єкт цього адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП є спеціальним. Адже крім загальним ознак (фізична особа та 16-річний вік) особи мають бути між собою пов'язані стійкими родинними зв'язками, мають спільно вести побут, господарство [3].

Не має значення стать потерпілого: ним може бути як жінка, так і чоловік або ж трансгендер. Діти обох статей також можуть бути потерпілими від домашнього насильства, зокрема і як свідки насильства в лоні сім'ї, що стосовно них є різновидом психологічного насильства. Зазначене узгоджується з положеннями Стамбульської конвенції, відповідно до якої, зокрема, домашнє насильство може бути двох видів: 1) насильство у стосунках інтимних партнерів – з боку

теперішнього чи колишнього чоловіка чи дружини або партнера (особи, з якою потерпілий перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах) і 2) насильство у стосунках між поколіннями – зазвичай батьками і дітьми або дідами (бабами) й онуками. Останнє може мати місце з боку особи до своєї дитини, батька чи матері (жорстоке поводження з особами похилого віку) або насильство в стосунках між будь-якими іншими двома чи декількома членами сім'ї різних поколінь і, знову ж таки, спільне проживання потерпілого та правопорушника не вимагається [7; 8]. Тому, не може вважатися вчиненням домашнього насильства вчинення фізичною особою по відношенню до будь-якою іншої фізичної особи будь-якого насильства.

Так, досить «специфічним» суб'єктом вчинення адміністративного правопорушення, відповідальність за яке передбачене ст. 173-2 КУпАП є суб'єкт у справах за № 466/10767/21 та № 466/536/21. Так, Шевченківський районним судом м. Львів двічі за 2021 рік було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП священника.

«09.04.2021 було прийнято постанову у справі № 466/536/21, в якій зазначалося: «14.01.2021 близько 07.47 год., гр. ОСОБА_1 вчинив домашнє насильство відносно своєї дружини ОСОБА_2, а саме: виражався нецензурною лайкою, шарпав, погрожував фізичною розправою, чим вчинив правопорушення, передбачене ч.1 ст. 173-2 КУпАП.

У судові засідання гр. гр. ОСОБА_1 не з'явився, хоча належним чином повідомлявся про дату та час розгляду справи.

Між тим, останній, будучи достовірно обізнаним про те, що в провадженні суду тривалий час перебувають на розгляді матеріали справи про притягнення його до відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, в судові засідання не з'явився.

Беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини, відповідно до якої сторона, яка задіяна у судовому процесі, зобов'язана з відповідним інтервалом часу, самостійно цікавитися провадженням у її справі, дотримуватися процесуальних прав та неухильно виконувати процесуальні обов'язки, вважаю за можливе провести розгляд справи за її відсутності.

А чергове відкладення розгляду справи призведе до закінчення строків притягнення до адміністративної відповідальності, визначених ст. 38 КУпАП.

Вина гр. ОСОБА_1 стверджується протоколом про адміністративне правопорушення, пояс-

неннями правопорушника, потерпілої та іншими матеріалами адміністративної справи.

Дії гр. ОСОБА_1 правильно кваліфіковано ч. 1 ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, оскільки він повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення вчинив домашнє насильство.

Ураховуючи особу правопорушника та обставини справи, вважаю, що йому слід призначити адміністративне стягнення у вигляді штрафу» [9].

Згодом, протягом 2021 року цим суб'єктом повторно було вчинено домашнє насильство. 20 грудня 2021 року у справі № 466/10767/21 було прийнято постанову в якій зазначено: «12.11.2021 до Шевченківського районного суду м. Львова надійшли матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за адміністративне правопорушення передбачене ч.2 ст. 173-2 КУпАП [10].

Отже, бачимо, яким різноманітним може бути суб'єкт вчинення домашнього насильства. Прикро лише те, що ті, до кого людина звертається, перебуваючи у критичній ситуації за порадою, допомогою та підтримкою, зокрема і постраждали від домашнього насильства, вдома виявляються кривдниками.

Висновки. Таким чином, суб'єкт адміністративного правопорушення – це ключовий елемент складу будь-якого адміністративного правопорушення, в тому числі і у ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Нажаль, у теперішній редакції Кодексу України про адміністративні правопорушення відсутнє єдине визначення поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення». Тому, доцільно в даному випадку звертатися до напрацювань теорії. Отже, суб'єкт адміністративного правопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення – це фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати адміністративна відповідальність (16 років) та яка вчила протиправне діяння. Крім того, однією із ключових ознак, крім віку фізичної особи, її осудності має значення степінь родинних відносин між фізичними особами. Адже, домашнє насильство не може вчинятися між сторонніми особами, які не пов'язані сімейними відносинами.

Список використаних джерел:

1. Фізична особа. Вебсайт: Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0

2. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Вебсайт: Вікіпедія. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 року. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
7. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf
8. Собуцька Олександра Андріївна КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТАТТЕЮ 126-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15762354057967.pdf>
9. Постанова Шевченківського районного суду м. Львів від 20.12.2021 року. Справа № 466/10767/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102237311>
10. Постанова Шевченківського районного суду м. Львів від 09.04.2021 року. Справа № 466/536/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96611936>

Neroda M. A. Features of the determination of the subject of the administrative offense provided for by article 173-2 of the code of Ukraine on administrative offenses

This article examines the importance of determining the subject of an administrative offense for countering and preventing domestic violence in Ukraine. In fact, without a subject, that is, without a person who commits an administrative offense, there is no composition of this or that offense. Usually, this is the central figure of any administrative offense. The subject, committing this or that act, action or inaction, violating the norms of the law, provides a certain form of realization of his behavior. After all, the composition of an administrative offense has always been an important element of law-making and attracted the attention of many scientists and lawyers. This issue has become extremely relevant in today's conditions. The subject of an administrative offense provided for in Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses is not an abstract or imaginary concept that is outside of time and space, but is a real person who physically exists and causes damage to the object of the offense by his own illegal actions. The composition of the administrative offense provided for in Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses contains only the features by which this person is characterized. In the theory of administrative law and at the legislative level, such characteristics are: age, sanity, and special characteristics. However, given the peculiarities of determining the subject of the investigated administrative offense, it is worth paying attention to its specific features. The peculiarities of the subject of an administrative offense under Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses are that they must necessarily be persons who are or were related by family, family relations. That is, the specifics of the subject of this administrative offense is that it cannot be simply a third-party natural person who is reprehensible and has reached the age from which administrative responsibility can arise. In addition, in practice, there are often problems with bringing subjects who commit domestic violence to administrative responsibility.

Key words: domestic violence, violence, equality, subject, administrative offense, person, composition of administrative offense.